

אמיתת אלהי עולם ה'. וכן אמר בבראשית רבה (פרשה ס סימן ב), בן מביש (משלי יז, ב), זה יצחק שבייש כל אומות העולם עובדי אלילים בשעה שנעקד על גבי המזבח.

אך קשה, כיון דאברהם ויצחק לברם בהר, מאין ידעו אומות העולם הדבר. ושם אברהם הודיע אחר כך הדבר בעולם, ונאמן דברו לכל. או נביאי אומות העולם שהיו אז הודיעו הדבר.

ויתכן לפרש, דביזה כל בתי עבודת אלילים, היינו מה שאמרו בבראשית רבה פרשה נ"ו (סימן ה), כל מה שהיה אבינו אברהם עוקד את יצחק מלמטה, (היא) [היה] הקדוש ברוך הוא כופת שריהן של אומות העולם מלמעלה. ולפי שכל מגמת

עובדי אלילים לשרי מעלה, נמצא שבכפייתן אז נתבזו כל בתי עבודה זרה, והיינו שהוסר כוחן ונמסרו ביד יצחק וזרעו, לשדוד המזלות ברצותו. ו **וחזר וכתב פרשת בלעם**. בפרק קמא דבבא בתרא (יד, ב) פירש רש"י, פרשת בלעם, נבואתו ומשליו, אף על פי שאין צרכי משה ותורתו וסדר מעשיו. והריטב"א (בעין יעקב בכלי, בבא בתרא פ"א סימן כד) כתב, נראין דברי האומרים שאין זו פרשת בלעם הכתובה בתורה, דההיא הקדוש ברוך הוא כתבה כשאר התורה, אלא פרשה בפני עצמה הוא שכתב, והאריך בה יותר והיתה מצויה להם.

ומדקאמר הכא, כתב חמשה ספרי תורות וחזר וכתב פרשת בלעם, נראה כהריטב"א, דאי פרשת בלעם שבתורה, הרי בכלל חמשה ספרי תורות היא, ומאי חזר וכתב דקאמר, וכי כתב התורה שלא כסדר. **שהיה ותרן בממונו**. ופירושו, וסר מעין רעה.

לית הוא בשר. והלא אף לא יהיה וותרן כל דלא הוי נבל כשר מתקרי, והכא בכשרות מיירי, דומיא דאיש תם וישר. ומשני, שהיה ותרן בקללתו, שלא היה מקפיד על המבזים אותו ומוחל להם, והא שייך

ושהיתה נבואתו בזויה, ושהיה מארס, מפורש בתורה, וכן אם אינו בלעם, מאי גנותיה בשירדש הכתוב הזה בבלעם, מאחר שגנותו זה כבר מפורש בתורה, ולמה עתיד להתווכח עמו על זה. ואף שאפשר

לפרש הוא עתיד להתווכח, היינו אליהוא שאתה מפרשו על בלעם ודורש שבחיו לגנאי, אין הלשון נראה, אלא דהוא עתיד דקאמר, הוא בלעם הנזכר. ודומה לזה התם בצלפחד, דשני החלוקות הן על צלפחד.

ויש לומר, דמה שכתוב נופל וגלוי עינים, אפשר דלא על ביזוי נבואתו קאמר, אלא לעולם נבואתו גדולה כשל משה, כדתני בספרי (ברכה טו; במדבר רבה יד, כ), ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים לד, י), אֲבָל באומות העולם

קם, ומנו בלעם. ומה שכתוב נופל וגלוי עינים, כדאמר התם (במדבר רבה שם) בלעם היה מדבר עמו בכל שעה שירצה, שנאמר נופל וגלוי עינים, היה משתטח על פניו ומיד היה גלוי עינים, וזה מגלה ביזויו, דדריש נופל וגלוי עינים לגריעותא.

שנאמר ויברכהו ה'. אין כתוב כן ביצחק, רק ויברך אלהים את יצחק בנו (בראשית כה, יא), ונקט הכי דרך קצרה, כגון אל פתח אולם הבית (עפ"י יחזקאל מ, מח; מז, א) בריש עירובין (ב, א ושם בתוס' ד"ה דכתיב), וכן נתן הכסף וקם לו (עפ"י ויקרא כז, יט), שאחזה הגמרא (שבת קכח, א ושם בתוס' ד"ה ונתן הכסף) לשון קצרה.

שביזה כל בתי עבודה זרה. שקידש שם שמים ברבים, שידעו כי יש אלהים בעולם, מאחר שמסר נפשו לעבודתו, ולולי שנתאמת לו זה, לא היה נותן נפשו עליו, ואף על גב דגם בעלי עבודה זרה את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם (דברים יב, לא), הם עצמן לא יסתכנו עליהם, אבל יצחק שהיה בן שלושים ושבע שנה (בראשית רבה נה, ה), והיה יכול למחות ולא מיחה, בודאי נתאמת לו

דף ק"ז

מאיר כשדים יגא [רש"י] - *ראוי היה אדם הראשון
שנתן תורה על ידו וכו' (כתוב בפ' בראשית ע"ט) :
*פיקס לחיון שבותיו בהם הכותרים - *אזילו חיים שלש : *נפתח
השמים פיו : *ונסעם הפעמו טבור - *שמא יתרום את אמו שבי' הרחם
חינו ריחב להווי' רשי' הנאסף בו : *ולא נשבע למרמה שקיים שבעת
לשומר את התורה דאי בשבועה בעלמא אטו חסום
דלא נשבע למרמה חסוב להן בעולין בהרה' * ינחם
שם ע"ב
רמו ותק"ו
את אחרים משמע שמנחמים יושבים בראש : סרוחים
לשון רבים (רש"י) : *בני כבל ונותר ואת אחרת
המה הנבחרים וגו' (כתוב בפרשת בראשית בפסוק אנשי השם ע"ט) :
*קרי וכוני מן ח' הוא אלא טאלו גדולים ואלו קטנים כלו' במה שהוא

פסוק הוא פסוקה [רש"י] : *שנאמר ויברכהו ה' און כתיב בן בינח
רק ויברך אלהי' את ינח בננו ונקט הכי בקצרה בגון אל פתח אולם הבית
בריש ערובין וכן ונתן הכסף וקם לו שאלחה הנמרה
לטיין קצרה : *באלה מסרובות את ר' יכו' (ביאור)

שם ע"ג

דף ק"ח
רמו ותק"ד
מאמר זה תמצא בספר דברי שלום דף כ"ג ע"ד ובספר
לחם שלמה דף ס' ע"ב) : *אומרים העומדים שם -
שכן דרך כל האומות מתודים כדעתן בסנה' שכל
המתודה יש לו חלק לע"ה כדמצינו בעכו' שאל' יהושע בפ' נגמר הדין
*בשוק מגויין שם בעלי מריבה ובעלי דין ע"ה וישראלים : *כמי שנמסר
לסרדיוט להוליכו לפני השופט : *חש בראשו חש בשלמא מחוש הקל :
*שנמסרו בקולר היו יתיר ממי שנמסר לסרדיוט וגרוע מעולה לגרדוס
שאין דנין שם אלא להריגה ועל סרחון חמור ונריך פרקליטין גדולים -
*עלה למטה שחלה הרבה שגריד לעלות ולפול למשכב : *ואילו הן
פרקליטין שבהן רגזו לב' של מעלה תשובה ומ"ט : *באותו מלאך
שמליץ עליו וכו' והוא אחד מני אלף : *ואפילו הוא עצמו מפיד עליו
חושב נגדו באל' זכות שנאמר מליץ אחד מני אלף במליכתו של מלאך
אינו אלא ח' מני אלף להניד יושרו ומשמע נאשי-שהמלאך המליץ הוא אחד
מני אלף דהא מלאך כתיב מכלל דהשאר מעידין עליו חובה אלא מדלא
כתיב חס יש עליו מליץ מלאך ח' מני אלף איכא למדרשי אמלאך ואמליץ
[רש"י ועיי' בספר בינה לעתים דף י"א ע"ג] : *אחר ליתי עלומיו אחד
שחלה ונפטר מתחזק טבעו להיות יותר בריח חמה שהיה חליו שנאמר
דיוטפט נטרקיון רטוי פט : *לנו דמשכח תלמודו ימי עלותיו קדריט
מענין העלמה - *שאין אדם נתפס להתחייב על שהוא מדבר קשה מהמת
לצרו ויטורין דקאמר שלא ברעת ידבר לא אחר לא
ברעת ידבר אלא לא ברעת ידבר וכו' (רש"י) : *ולא
אמר איך אלהי עושי לא הוצרך התאמין ולומר איך
עושי והריני חרב מי שנותן זמירות כל תורה בליה
ולחכי נקט לילה שהקול נשמע מרחוק (רש"י ועיי')

דף קי"ג ע"ה
דף ל"ה רמו
התק"ב

בספר מאור עינים דע"ח ע"ד] : *מלפניו למדנו מזהמות ארץ שנתן
להם חכמה להורות לנו דרך ארץ - *שמפני' והולך סביבותי' ופוטט כנפיו
לארץ והוא פיוס בדאמרי' לקמן שאומר לה לקנות לה חלבוט שהוא מניע
לארץ : *בניעות מחמיל שאינו מטיל רעיו בפני אדם ועוד שמכסה
נאותו גול מנמלה דכתי' תבין בקיץ לחמה ואין אחת נוזלת מאת חברתה
ועריות מיונה שאינה נזקק אלא לבת זונה [רש"י] :
דף ל"ו
*כביר לא יתאם תפילת רבים לא ומאם - מקרב לי
ממלחמות הבאות עלי כי ברבים היו עמדי שהתפללו
עמי : *פדה בשלום זה שעוסק בדברי שלום דהיינו תורה דכתיב וכל
נתיבותיה שלום וכן גמילות חסדים נמי היא שלום שממך שנומל חסד
בגופו עם חבירו הוא מכיר שהוא אוהבו ובה לידי אחוה ושלום (רש"י)
(ועיי' בספר מאור עינים דף י"ד ע"ב) : *ואם הגנים דעתו וכו' ויבנהו
ואם אסורים כוויקם נבואת לכס נורם להם להיות אסורים כוויקם ילכדו

שם ע"ב

בחבלי עוני : *לא ישועו כי אסרם כשיבואו עליהם
ישורין לא תועילם טועה : *הסמת אדם אינו אלא
לרעה כמו כי יסימך אחיך בן אמה וכו' אף הסימך
הכ"ה ללמוד תורה כדי להגדל מניהגם - שפיה נר ולמה פיה נר
עטנה צבור לתוכה לא ינא חוץ כדי שידונו רשעים באש ובעשן - העמיק
הרחיב כיון שכל לעותק מיד הרחיב ובניהגם משתעי וריטיה דקרו - וי
ערוך מאתמול תפתה - למלך כלומר לתלמיד שפירש מן התורה לא הוכנה
גיהגס טלח יאה נידון בה מלך היינו ת"ח דכתיב כי מלכים יתלכו ושמא
תאמר דהו' שכר' טל תורה שמגלת מניהגם אבל שכר אחר אין לה :
*היערוך שועד לא בצר כך היו אומרים חבריו לאיוב כלום הקדמת שועד
לא בצר עד לא באה הגר' חס היית עושה כך היו הכל האומני' את כחך
ומסייעין את כחך : *כל המחמץ עצמו בתפילה מלמטה אין גרים יכולין
להסטינו מלמעלה : *לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמנין את
כחו כיסייעהו מלאכי השרת לבקש רחמים וכלא יאה לו מסטינים מלמע'
והכי משמע היערוך שועד חס באה לערוך טוע כזאת תערכוהו לא בצר
טלח יהו לך גרים ושהכל יהיו במאמני כחך (רש"י) :
שם ע"ג סימן
*וההכמה מאיך תמצא לנחות הלשון נקט לשנא דקר'
ל"ו רמו
אכל קרא גופי' לא מיירי בדברי ישראל : *לא היו
ניזוקין והא דאמר ריב"ל כל דיבור ודיבור שיגלה מפי
הקב"ה יגלה נשמתן של ישראל שנאמר נפשי יגלה

בדברו והוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם לא חשיב הזיק
כי לא היתה יגלה נשמתן רק להדבקה בגרור החיי' את ה' שהשימע קול
אלהים שמו מקור האמים מדבק נפשו ביסודה ולא תחיה עוד חיי ב'ו
כדכתיב הרמב"ן בפסוק כי מי כל כטר וחור והחיה אותם בטל שעתיד
להחיות בו מתים טעם היותם נשמות דבקות עם ה' בעולם הנשמות
יחזורים לפגרים בגורתו ובהכי נמי מתרגים למה שקשה ואם לא ניזוק
מאי קאמרי חס יוספים אכחנו לשמוע ונימור ומתנו וק"ל אבל קשה מ"ט
עו' ריב"ל כל דיבור ודבור שיגלה מפי קב"ה חזרו ישראל לאחוריהם י"ב
מיל והיו נה' ט' מדדין אותם ופרש"י חזרו משחד הקול עד קנה המחנה ויל
דמכוין דמ"ט מדדין אותם לא חשיב הזיק : *בסוף מ' שנה איכא לגיודק
מאי נפקא מיני' שהי' או או בזמן אחר ושאל י"ל המפני' שאמר השמע
עם קול אלהים נראה שלא בא לומר מה שחשב להם לתת להם חיים הפך
אמית העולם רק שהיה דבר פלא לא נמצא כמותו כמ"ט הנבי' בדבר
הגדול הזה לכן אמר משה זה בסוף מ' שנה נראה שהכוונה להזכיר טובו'
יתברך אשר לא היכירו בהם עד זה הזמן וכדכתיב לא נתן לכם ה' לב
לדעת עד היום הזה ולמדו משם בפרק קמא דעו' דלא קאי איכא אדעתיה
דרכי' עד ארבעין שנין שאלו היתה הכוונה להזכיר פלא מה חדש להם
עכשיו הלא ידעוהו לעולם : *כל אחד לפי כוחו שיוכל לסבול בו חלושי
כח יהיו מרעישים לקול הגדול ואם תאמר ולמה לא היה הקול נמוך
ויסבלוהו ולא ינטרף לשנות וי"ל שהקול הנכוני' היה צריך להיות כעין
נורא ומפחיד בכל מה שאפשר לכל אל' לסבול כדי שיגדל בטיניהם מלאתי
ואף משה שהי' כוחו גדול לא יכול לסבול קול ה' והוצרך לפי כוחו :
*מעלי תלני לטורא וכו' לבקשה אלא הרים אין להם נשמים אלא שלג
שהנשמים יורדים למטה ואין ההר סותה מהם ותו דשלג שבעמקים נמוס
והולך מפני החום שסילט שם וכמים הוא אבל בהרים קור ומגוי שלג :
*בחמשה מטרי לארצי' דהכי משמע קרא כי לשלג ואמר היו ארץ כשיאמר
לשלג הוה ארץ הרי הוא כנש' מטר וגשם מטרו' והרי יש באר' חמשה :
*מיטרא ביחא טיורר בנחת : *יפה לפירות התבואה : *ערפי לא גשמי
דקיס כך הוא כמו כדלקמן : *אפילו לפרגולה דתותי קלא היריעין
שחת גושה של קרקע : *מצינו שמחיל לבנבן ולעלות מיד : *עורפי
לא מסיים סדקי הארץ לא שמגדלת ומגמחת
רמו ותק"ב
הגרעינין העומדין באדמי הקיקס (רש"י) : מתחלת
ברייתו 2 2

ילקוט תוספות

פרק ה - ו - דף בת. - כט:

כט

שיירי קרבן

ושמע משוך הפירות, והכי מסתבר, וגרסה דהכי פירוש מאחר שקנה לה אפילו שמע קודם סמירה פריטותא שהרי עכשיו רגלים לדבר וכו' ע"ש. וזוהי שאלה ראו סוגין דמשמע מפורש דלא גרסין צמחיו ונפחיה, דל"כ צמחי פלגי ר' יוחנן ור"ש כן לקו. אך פירושם נמי לא סליק אליה דר' יוחנן כי אם אליה דר"ש כן לקו ור"ש. וכאשר פירשתי בסוגין לר' יוחנן כן פירש הרמב"ם בפי' המשנה:

בישישאו ויתנו בה בוזרות ב"בנה. כתב הרמב"ם פ"ק מהל' טוהר ח' וכן אם שמע העם מרגען אחריה אחר הקיטו והסמירה, עד ששמע מהשמים הטעות לאור הלגנה נטפאות וטמנות זה שניתה עם האיש שקנה לה עליו, הרי זה אסור לקיימה ויזיל ויזן כחובה. וככתב הכסף משנה ב"ה וכו', ויש לתמוה על רבינו שלעיל (ד"ה) כתב דנקיטו וסמירה חלה בלא כחובה, וכאן שולמד הקיטו והסמירה שבע מהם מרגען אחריה וכו' כתב שו"ת וכו' ע"כ. ודבריו מוסיפים אי פ"ד הרמב"ם מפרש חלה בעד אחד וכפרש"י (ס"ה) אפילו שמע משוך הפירות, ונפחיה, ויזיל ויזן כחובה וכו', ר' יהושע אומר עד שיסאו ויזנו זה מורדות בלגנה, כלומר משום סמירה שאין זה שני עדים אינה נאכרת עליו וכו' ע"כ. ודבריו מוסיפים אי פ"ד הרמב"ם מפרש למחני כרש"י, סמירה זו למה, גם מן החומה על הרב בעל כסף משנה שאל ראש דברי הרמב"ם בפי' המשנה שחלק אפי' רש"י וכתב בסמוך (ד"ה) מי שקנה, וקריית הכסף משנה י"ל לישב זה דכתב הרמב"ם לעיל (ד"ה) דבזמן הזה לאחר הקיטו והסמירה חלה על כל כחובה, טעם כיון דמדאורייתא לא שמוחא והיא גרידא לה חלה על כל כחובה, אבל אין מדאורייתא שמוחא חלה מדרגתן איתן שמוחא, הם אמרו שאל להשקותה והם אמרו שאל תפסידו כחובתה, וזה ברור לע"ד, וכן נראה מדברי הרמב"ם סוף פ"ק מהל' טוהר ע"ש:

[כב:] **וואי** בהן דרשבע וירע כפאן שבע בעד שפי עד הוא, ממה שפירשתי בקונטרס קשאי לי מאי ראה מעומאה למחירה, הא מעומאה מהני לר' יהושע אפילו עד אחד כדמקן בספא, ונפחיה דכרפי רש"י ו"ל צמחיו (ס"ה) ד"ה) מכלתן, ואפשר לומר דקשאי ליה לטמי עד מפי עד צמחיו בספא, ומדלא חנן הכי ש"מ דלא מהני. אך גם ע"ז קשאי הא לעיל בריש פ"ק לא דייק הש"ס הכי. וי"ל לג"ש כן לקו פריך דקאמר דאפילו בלא נפחיה איירי מחני, ומכל שכן דמאי עד מפי עד נפחיה ור"ש:

[כג:] **אמר** ליה אותו ואת תורתו. כתב ה"פ מנחם ואין להקשות דכדאי' כתיב (ויקרא ט' ג) והקדש פני וקן, דהוא כבוד והוא מורא, וכיבוד למד ומורא למד כדמתי' פ"ק דקדושין (נ"ג ג) ע"כ. וקשה הא כתיב נמי מפי שיה תהום וקמה בכלל מורא היא כדמתי' פ"ק דקדושין (נ"ג) ולמה לי נילף מהכא. ועוד קשה בפי' דקדושין דף ל"ב ע"ב בבבלי משמע מפורש דהקדש נמי אקמה קאי כדלמרינן הכס קמה שיש זה הידור, מנחם דהאי קרא נמי ממורא איירי, וכן משמע בנזיל ב"מ פ"ד דף ל"ג ע"א ב"ה אבדו קדמת וכו' דלית חיוב כבידור רבו ע"ש. אבל עיקר קושיותי כבר הקשו חוס' במסכת ב"ק דף מ"א ע"ב ב"ה לרבות תלמידי חכמים, וא"ת מפי שיה תהום למה לי היסוף ליה מהכא. וי"ל דהא ברז מוסקא כדמקן (א"ת פ"ד מ"ה) מורא רב כמורא שמים, או ברז מוסקא דהו כעין רבו ע"כ. מיהו הכא אין מקום לקושות חוס', דאיכא למימר דקרא חמי לרבותי לר"ה מהמורה עמלה לקום מפניה וכדומה לו: [כד:] **אלא** אידיהו זה יצחק, וקשה, גם עליו קשה אין ליה הוא עמיד להחיות עמו, שהרי כתיב טוף איוב (נ"ג) ויחמר ה' אל אליפו המומי מרה אפי' כך ובשני רעין כי לא נטוה בעבדי איוב, ולמה הוציא לנו על אותו הנדק שאלה דבר נכונה, ונ"ל: [כה:] דמקום שיה נשם כבד ורשע דהפריש מנחמים וזה מנחמים הפריש ונשמה המלכה ונ"ל) וקשה ויקשאי אין ליה הוא אלא בלגנה היה כר' עקיבה עמיד להחיות עמו שמהל זו דברי בלגנה. וי"ל כתיב טוף איוב ויחמר ה' אל אליפו המומי מרה אפי' כך ובשני רעין שאל דכדמקן נטוה עבדי איוב, ש"מ שדרי אליהו היו נכונים מדברי חלום, הלכך אף שחלה דברים אלו בלגנה אין כאל שום פגם בכדור כי דברים כנים הם:

שנאמר ויברכוהו ה'. כתב ה"פ מנחם אין כתיב כי בלגנה, רק ויברך אליהם את יצחק ב"ה (בראשית כ"ה) ונקט הכי דרך קצרה כגון אל פתח אולם הבית בריש עירובין (כ"ג), וכן נקט הכסף וקס' לו (בבב"מ כ"ה) שאלה הגמרא לשון קצרה ע"כ. וזוהי שהרי קרא מפורש הוא בלגנה כדמתי' (בראשית כ"ה) וירע יצחק בחצר והיא ויחלה כשה היה אלה שערס ויבסכו ה', ולא ידעתי איך נעלם מעיני הרב מקרא במורה, גם הרב סוית רענן בילקוט איוב (ד"ה) העתיק דברי הרב ולא הרגיש במהימנו ור"ש:

פרק ששי

[כז:] **במי** שקינה וכו'. כתב חוס' (ל"ה ד"ה) מי שקנה ה"ג בסדר המשנה משקלה לה

מראה הפנים

[כח:] **העמוד** תיש אחד יצגהו. לריך לפרש דעל שמת בעלייתן קאי ולא על יסודין של, דהרי היה חי אפי' ק"מ שנה כדמתי' (איוב כ"ג) ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה וגו'. משמע דלכוליה מנאי ואמוראי דלעיל ס"ל דגוי היה, אבל בבבלי שם (ב"ק כ"ה) קאמר דלכוליה ס"ל דשראל היה, בר מים אמריש דמיני עיקר היה, דמתי' דשבי משה לא שריא שבינה על אמות העולם: [כט:] **וזהר** וכתב פריש ב"ק וב"ע"ם. כלומר אחר שגמר חמשה פ"מ מלמד פרשת בלגנה, חזר לח"כ וכתב לזה:

פרק ששי

[ל:] **במי** שקינה ל' ונפחיה. כן היא גרסת רש"י ו"ל (ל"ה ד"ה) לפי פירוש. והחוס' (נ"ג ד"ה) הקשו ע"ז דלא לאחר שנקמה מיירי, ועל זה קאמר ר' יהושע עד שיסאו ויזנו זה מורדות בלגנה דלא יזיל ויזן כחובה, וכו' היה ר' יהושע מחייב כחובה לאחר שיסאו ויזנו זה מורדות בלגנה, והלא אין המים טדקין אותה כדלמרינן בפ"ק (נ"ג) ומאחר שיה גרמה שחוקר עליו ואין יכולה לשחות, היא חלוצה ומומרת יום שאל שמוחא ולא נטולת כחובה. והלכך גרסין צמחיו הכי בשקנינא ל' אפילו שבע שפך הפירות ויזין בתובה, והכי פירוש מאחר שקנה לה אפילו קודם סמירה שמע פריטותא, שהרי עכשיו קלם רגלים לדבר, מכוער הדבר ומיחלה בכחובתה מאחר שאל נפחיה ולא נאכרת עליו, והשתא אחי שפיר דר' יהושע עכ"ל. ודעת הרמב"ם ו"ל כפי גרסת רש"י ופירוש, שכתב בפ"ה מהל' טוהר ח' ח' ח"ל וכן אם שמע העם מרגען אחריה אחר הקיטו והסמירה עד ששמע מהשמים הטעות לאור הלגנה נטפאות וטמנות זה שניתה עם האיש שקנה לה עליו, הרי זה אסור לקיימה ויזיל ויזן כחובה ע"כ. ווייט דלאחר הסמירה דקאמר, בסמירה דוגמא דמתי' מיירי בעדות עד וספחה דהי כעוף הפירות, אי נמי על פי עד אחד דכדאי' נזיל חיוב כחובתה,

תוספות ה"ד

[ל:] **במי** שקינה ל' ונפחיה. כן היא גרסת רש"י ו"ל (ל"ה ד"ה) לפי פירוש. והחוס' (נ"ג ד"ה) הקשו ע"ז דלא לאחר שנקמה מיירי, ועל זה קאמר ר' יהושע עד שיסאו ויזנו זה מורדות בלגנה דלא יזיל ויזן כחובה, וכו' היה ר' יהושע מחייב כחובה לאחר שיסאו ויזנו זה מורדות בלגנה, והלא אין המים טדקין אותה כדלמרינן בפ"ק (נ"ג) ומאחר שיה גרמה שחוקר עליו ואין יכולה לשחות, היא חלוצה ומומרת יום שאל שמוחא ולא נטולת כחובה. והלכך גרסין צמחיו הכי בשקנינא ל' אפילו שבע שפך הפירות ויזין בתובה, והכי פירוש מאחר שקנה לה אפילו קודם סמירה שמע פריטותא, שהרי עכשיו קלם רגלים לדבר, מכוער הדבר ומיחלה בכחובתה מאחר שאל נפחיה ולא נאכרת עליו, והשתא אחי שפיר דר' יהושע עכ"ל. ודעת הרמב"ם ו"ל כפי גרסת רש"י ופירוש, שכתב בפ"ה מהל' טוהר ח' ח' ח"ל וכן אם שמע העם מרגען אחריה אחר הקיטו והסמירה עד ששמע מהשמים הטעות לאור הלגנה נטפאות וטמנות זה שניתה עם האיש שקנה לה עליו, הרי זה אסור לקיימה ויזיל ויזן כחובה ע"כ. ווייט דלאחר הסמירה דקאמר, בסמירה דוגמא דמתי' מיירי בעדות עד וספחה דהי כעוף הפירות, אי נמי על פי עד אחד דכדאי' נזיל חיוב כחובתה,

[ל:] **במי** שקינה ל' ונפחיה. כן היא גרסת רש"י ו"ל (ל"ה ד"ה) לפי פירוש. והחוס' (נ"ג ד"ה) הקשו ע"ז דלא לאחר שנקמה מיירי, ועל זה קאמר ר' יהושע עד שיסאו ויזנו זה מורדות בלגנה דלא יזיל ויזן כחובה, וכו' היה ר' יהושע מחייב כחובה לאחר שיסאו ויזנו זה מורדות בלגנה, והלא אין המים טדקין אותה כדלמרינן בפ"ק (נ"ג) ומאחר שיה גרמה שחוקר עליו ואין יכולה לשחות, היא חלוצה ומומרת יום שאל שמוחא ולא נטולת כחובה. והלכך גרסין צמחיו הכי בשקנינא ל' אפילו שבע שפך הפירות ויזין בתובה, והכי פירוש מאחר שקנה לה אפילו קודם סמירה שמע פריטותא, שהרי עכשיו קלם רגלים לדבר, מכוער הדבר ומיחלה בכחובתה מאחר שאל נפחיה ולא נאכרת עליו, והשתא אחי שפיר דר' יהושע עכ"ל. ודעת הרמב"ם ו"ל כפי גרסת רש"י ופירוש, שכתב בפ"ה מהל' טוהר ח' ח' ח"ל וכן אם שמע העם מרגען אחריה אחר הקיטו והסמירה עד ששמע מהשמים הטעות לאור הלגנה נטפאות וטמנות זה שניתה עם האיש שקנה לה עליו, הרי זה אסור לקיימה ויזיל ויזן כחובה ע"כ. ווייט דלאחר הסמירה דקאמר, בסמירה דוגמא דמתי' מיירי בעדות עד וספחה דהי כעוף הפירות, אי נמי על פי עד אחד דכדאי' נזיל חיוב כחובתה,

[ל:] **במי** שקינה ל' ונפחיה. כן היא גרסת רש"י ו"ל (ל"ה ד"ה) לפי פירוש. והחוס' (נ"ג ד"ה) הקשו ע"ז דלא לאחר שנקמה מיירי, ועל זה קאמר ר' יהושע עד שיסאו ויזנו זה מורדות בלגנה דלא יזיל ויזן כחובה, וכו' היה ר' יהושע מחייב כחובה לאחר שיסאו ויזנו זה מורדות בלגנה, והלא אין המים טדקין אותה כדלמרינן בפ"ק (נ"ג) ומאחר שיה גרמה שחוקר עליו ואין יכולה לשחות, היא חלוצה ומומרת יום שאל שמוחא ולא נטולת כחובה. והלכך גרסין צמחיו הכי בשקנינא ל' אפילו שבע שפך הפירות ויזין בתובה, והכי פירוש מאחר שקנה לה אפילו קודם סמירה שמע פריטותא, שהרי עכשיו קלם רגלים לדבר, מכוער הדבר ומיחלה בכחובתה מאחר שאל נפחיה ולא נאכרת עליו, והשתא אחי שפיר דר' יהושע עכ"ל. ודעת הרמב"ם ו"ל כפי גרסת רש"י ופירוש, שכתב בפ"ה מהל' טוהר ח' ח' ח"ל וכן אם שמע העם מרגען אחריה אחר הקיטו והסמירה עד ששמע מהשמים הטעות לאור הלגנה נטפאות וטמנות זה שניתה עם האיש שקנה לה עליו, הרי זה אסור לקיימה ויזיל ויזן כחובה ע"כ. ווייט דלאחר הסמירה דקאמר, בסמירה דוגמא דמתי' מיירי בעדות עד וספחה דהי כעוף הפירות, אי נמי על פי עד אחד דכדאי' נזיל חיוב כחובתה,

לאיוב ואיוב נאה לצדקה הוי צדק לבשתי ולבשני :

ואשברה סהלעות עול ומשניו אשליך טרף. ילפי שאתה מצא איוב אדם גדול ועשיר מאד שלא היה משגיח על דין רלים לאו אלא נתן נפשו על הדין, ולא עוד אלא שהוא היה שופט והוא היה שומר, אמר איוב התורה אימה על הדין שהיה עשה את הדין ועל השומר שהיה כוציא את הגול, אני לא עשיתי זה אלא אע"פ שהיה השומר לפני עומד לא הייתי מסתכן לו שהיה מצויא רגול אלא אני הייתי עומד על הגול ומשבר את שניו להוציא סתומים את הגול. אבחר דרכים ואשב ראש שהיה מושב ריינים והיה אומר לכל אחד ואחד דרכו ויושב בראש כלם כמלך. ולא כשהיתה התלכה והמסעה טכונים לפני הייתי מוציא והמסעה ^{אוצר החכמה} שהיה קרה לי הייתי שואלו ומבארו :

ואשכן כמלך בגדוד, בשעה שהייתי מרשע לרשע הייתי יושב ואוכלוסין עומדים לפני ואפילו היה מבקש דרשע שלא לקיים את דרך מיראת הגדוד שעומדים לפני היה מתיירא ומקיים את הדין. כאשר אבליים ינחם, ואם היה יצר הרע בא להפעותי שלא לילך ולנחם אבליים לומר שאני אדם גדול לא הייתי שומע שהייתי אומר אין אני טוב מבוראי שמנחם ישראל שנאמר יאצני אנכי הוא מנחמכם: ואומר עם קני אנוע וכתול ארבה ימים. ורובן אמרין כיון שאכלה חזה פרי האילן האכילה את הבקמה ואת החיה ואת העופות הכל שמעו לה חוץ מן אחד ושמו חל דכתיב וכתול ארבה ימים, רבי רבי יצחק ורבי יוחנן ברבי סימן, רבי רבינא אמר אף שנים הוא חי ולסוף אף יצאה אש מקטו ושורפתו ומשתתיו בו כבירה וחרד ומגל אברים וחיה, רבי יוחנן בר סימן אמר אף שנים הוא חי ולסוף אף שנים נופו כלה וכנפיו מתמרטק ומשתתיו בו כבירה וחחר ומתגלגל אברים וחיה. אמר ליה שם רבה לאלעזר אורשיןא חסמיה אבא דהוה נני בספנא* דהיכונתא, אמר ליה אבא לא בעית מותי, אל תפיתך פרידא ולא בעינא קא מצערך, אל יא רעוא ולא חמת, החד עם קני אנוע וכתול ארבה ימים: שרשי פתוח אלי סיס ופל ילק בקצורי. אמר איוב ע"י שהיו דלתי ביתי פתוחות לדווח הכל היו קצרים יכשות ואני קצר מלילות, אמר יעקב ע"י שהייתי עוסק בתורה שנמשלה לסיס וזכתי להתברך במל שנאמר יוחן לך האלהים מל. ודבר אחר שרשי פתוח אלי סיס זה בית המקדש שהיו שעריו פתוחין לתורה שנאמר ופל ילק בקצורי, כמל תרמק שויר על הדדי צוק: אבחר דרכים ואשב ראש. יא"ר אבדו מנין לאכל שמסב בראש שנאמר ואשב ראש השכן כמלך בגדוד כאשר אבליים ינחם, ינחם אחרים משמע, א"ר נחמן בר יצחק ינחם כתיב, מר זוטרא אמר מהא יוסר מרות ^{אוצר החכמה} מרוחם מר ווח נעשה ראש למרוחים:

ל ועתה נחזק ע"י צעירים. יהיה איוב אומר אליהו לא בנו של עשו אתה אלולי היה אביך עמד ומבקש ממני שאון אותו עם כלבים שלו הייתי פוטלו, אשר מאמתי אבותם לשית עם כלבי צאני, וחבריו אומרים לו אתה הוא דרשע לעצמך אף אני יש לנו ישישים ט"ג שב גם ישיש בנו: בחרם ובכסן נלמד. אמר רבא אם ראית חסרון בא לעולם וכסן בא לעולם הוי רואה את אשתך כאלו היא גלמודה, א"ר יוחן כתיב וילוסף יולד שני בנים במים חבא שנת הרעב, בנח כתיב יהיה ונבך ונשך ונשי בנך מלבר שנאמר להם פריה ורביה:

תתקיה הקומפלים מלוח עלי שיה. כ"ל הפוסק מברכי הודה ועוסק בברכי שיה מאבילין אותו חלו רהמים שנאמר ושרש רהמים לחם: בני נבל גם בני בלי שם יאת אמרת כ"הכה הגבורים אשר מעולם אנשי השם, אמר ר' אבאי שהשיט את העולם והושמו מן העולם ונרמו לעולם שישום, ר' לוי בשם רבי שמאל בר נחמני אנשים (שנחפסו) (שנפרשו) שמרם למעלה, ר"ר יוסי בן לוי כל השמות הללו לשון מדרות הם, עירר עורר אני מן העולם, מחיאל מוחן אני מן העולם, מתושאל כתיב אני מן העולם, למך כה לי ללמך ולתולדותיו, ר' יוחנן אמר אנשי השם כי פרס מעשיהם, אנשי השם אליהו התימני ובלודר החשו תוצר רעבתי, רבי אומר אלולי לא בא איוב אלא לפרש לנו מעשה דוד המבול דין, ואמר רבי חנן ואילו לא בא אליהוא אלא לפרש לנו מעשה ירדית נשמים דין דאמר רבי יוחנן כל אורה שנאמר באליהוא אינו אלא בירידת נשמים, רבי אובשיא רבה אמר אינה אלא בסתן תורה: אך לא בעי ישלח יד אם בפידו להן שוע. אמר רבה

ואחיהא רבא אמר הקב"ה כשאני הן את ישראל אף אני הן אותם כאומות העולם דכתיב בהו יעזוב עוה אשימנה, אלא אני נפרע מהם כפיד של תרגומים. דבר אחר אפילו ישראל אף עושין מצות אלא מעט כפיד של תרגומים שמקבין באשמה אני מצרפן לחשבון גדול, להן שוע כשמשועין לפני אני משיע אותם. ר"ר אבדו אמר אין הקב"ה מכה אומה ומשיבה יצר, אלא מכה פיר לו ומשעשה לו. הביא פיר לאשור ושעשה במצרים התימני מנא אמן, הביא פיר למצרים ושעשה באשור כ"הנה אשור ארו בלבנן. א"ר יוסא מפני מה גלו עשרת השבטים ואחר כך שבם יהודה וכנעין, כדי שיהיו מתחמקין אלו באלו:

לא ברית כרתי לעיני ומה אחבונן על בתולה, כ"הוא וראה צדק של איוב ומה אם בתולה שכל אדם רשאי להסתכל בה שםא ישא אותה או ישיאה לבנו או לאחד מקרוביו לא היה איוב מסתכל בה, על אחת כמה וכמה על אשת איש שאינו רשאי להסתכל בה, לפיכך א"ל שאמר לאשה לצאת בתכשיטה אף בתול לרשות הרבים לפי שהעם מסתכלין בה, לפי שלא נתן הקב"ה הכשימין לאשה אלא שחרא מתקשטת בהן בתוך ביתה שאין נותנין פרצה לפני הכשר וכל שכן לפני הגנב: אם נפתח לבי על אשה, כ"א"ר יוחנן כל המונה על אשתו אשרו סוגה תחתיו שנאמר אם נפתח לבי על אשה ועל פרח רעי ארבותי תטחן לארד אשתי תלעה יכרען אחרין, ודינו דאמרי אינשי איהו בי (סת) קרי ואיהו בי בתעני: ומנו כבשי יתרסם, י"ט רבותיו ראשית הגז אינו נוגד אלא ברחלים ואינו נוגד אלא במרובה, מנא הני מילי א"ר חסדא איתא נחם נחם, כתיב הכא יאדאשית נו צאנך וכתיב התם ומנו כבשי יתרסם. הגא דבי ר' יסמעאל כבשים צמזמן קשה פטורין כראשית הגז ומנו כבשי יתרסם, וכמה היא מרובה, כ"ט אומרים שתי רחלות שנאמר יבעלת בקר ושתי צאן, וב"ה אומרים חמש צאן עשויות: א"ס עלי ארמתי חזק, יאמר לו הקב"ה לאיוב כלום יש לך עליה אלא ארבע אמות בשעה מיתתך הא דידך, ר' חייא רבא ור"ש בן חלפתא ר' חייא אמר משל לאחד שמכר סלית לבאיטלים, עבר אחד וראה אותה ואמר שלי היא אל תתעסק בה אם מחוקת היא לך דרי היא שלך ואם לאו אינה שלך, כך אמר הקב"ה לאיוב ליהלא את השמים ואת הארץ אני מלא ואת ארמתי אם עלי ארמתי חזק, ור' שמעון אמר משל לאחד שמכר שפחה באיטלים עבר אחד וראה אותה ואמר שלי היא, א"ל נוף בה אם נשמעת לך דרי היא שלך, כך אמר הקב"ה ולא כתיב ליהמבוס לארץ ותיערד ואת ארמתי אם עלי ארמתי חזק, באותה שעה אמר איוב רבשע לא אמרהי אלא אם לא הוצאתי מעשרותיה כראי. ויחד תלמיה יבכין, אם ורעהי אותה כלאים, אם כחה אכלתי כי כסף, אם למעשר שני שנאמר ליונהתה בכסף, ונפש בעליה הפרתי, זה מעשר עני, אם לא עשיתי כן, תחת חמה יצא רוח, הני ר' דנשיקא למרתך תורה דרך ארץ שרה שמעלה חוחים יפה לרעה חמים, שמעלה באושים יפה לרעה שעורים. עד עכשו איוב מהנבא כמה נבואות והוא אומר חסו דברי איוב, אלא אמר איוב אם לא עשיתי כן יהמו דברי ולא יהיה לי פתחון פה (ברכו קל"ד). תחת חמה יצא רוח (כתוב בישעיה):

לב ויען אליהוא בן ברכאל הבחי תו. יא"ר חייא בר אבא אמר יוחנן כל הסורה הלכת בפני רבו ראוי להכישו נחש שנאמר צעיר אני לימים ואחם ישישים על כזהלי אורא, וכתיב התם י"עס חמת וזחלי עפר. דרש ר' עקיבא אליהוא זה בלעם, בן ברכאל שבא לקלל את ישראל וברכם האל. הבחי שהיתה נבואתו בזויה שנאמר ינופל וגלוי עינים. משפחת רם כ"סן ארם ינחני. א"ר אליהוא אי הוא כבר כסה עליו ואי לית הוא עתיד להתוכח עמך. אלא אליהוא זה יצחק. בן ברכאל שברכו אל שנאמר (ויברכו ה') [ויברך אלהים את יצחק]. הבחי שכזה ע"א בשעה שנעקד. משפחת רם מאברהם:

תתקין לא רבים יחכמו חקנים יכני משפט, אמר אליהוא לחבריו של איוב לא כל מי שעוסק בתורה מתחכם, אלא אכן רוח הוא באנוש, אלא אם כן נתן בו הקב"ה רוח כרי שהיה רגיל בלמודו. שאלה מטרונא את ר' יוסי בן חלפתא דרי הוא כל שבחו של מקום נותן את החכמה לחכמים דכתיב יתבה חכמתא לחכמים לא צידך קרא למיכר א"ל יהב חכמתא למפשיין, אמר ליה יש לך קומין, א"ל הן, א"ל אם בא אדם לשאל קחמין שלך את משאלת לו, א"ל אם יהיה אדם חכם אני משאלת לו קחמין, א"ל

מכין ובמין ב מסיקא: ד יעקב נל: ה ביר פי יס: ו סהדין ק: ז אורשיןא עוף שמו מול: ח ספסא חדר ססן: ט כ"ל פי כו: ט כ"ל פי כו: י כחמח: יא ספסא קל: יב מין כח: יג טמון: יד סמחח: טו לוי נל: טז בראשית דכס סכס נל: יז בראשית סל: יח סס: יט סס: כ כ"ל פי כו: כא בראשית: כב מדר: כג ויחלל סל: כד מדר: כה צדו לטון חוכם: כו טמון: כז כ"ל פי כו: כח כוסס: כ"ל חולין קלל: לא דברים יס: לב יעקב: לג מדר: לה אישלים חות: לו יוסם כ: לו חסלס קד: לו דברים יס: לו מדר: לו דברים נל: לו יוסללי דכוסס סק: ס סא נמדנר כד: סב סס: סג סמחח: סד מדר: סה דסלל: סז ססן קחמין סכסע:

ות רחן (סה) קרי ובוציני מיני קשאים הם אלא שאלו גדולים ואלו קטנים, כלומר במה שהוא עובד הוא עוסק (רש"י):

שנאמר צעיר אני לימים ואתם ישישים על כן זחלתי ואירא, וכתיב התם (דברים לב כד) עם חמת זוחלי עפר.

(ירושלמי דסוטה פ"ה) דרש ר' עקיבא [לב, ב] אליהוא זה בלעם, בן ברכאל שבא לקלל את ישראל וברכם האל. הכוזבי שהיתה נבואתו בזויה שנאמר (במדבר כד ד) נופל וגלוי עינים. ממשפחת רם (שם כז ז) מן ארם ינחני. א"ר אליעזר אי הוא כבר כסה עליו ואי לית הוא עתיד להתוכח עמך. אלא אליהוא זה יצחק. בן ברכאל שברכו אל שנאמר (ויברכהו ה') [ויברך אלהים את יצחק].

הכוזי שבזה ע"א בשעה שנעקד. ממשפחת רם מאברהם.

תתקיט. [לב, ט] לא רבים יחכמו וזקנים יבינו משפט. (תנחומא) אמר אליהוא לחבריו של איוב לא כל מי שעוסק בתורה מתחכם, אלא [לב, ח] אכן רוח היא באנוש, אלא אם כן נתן בו הקב"ה רוח כדי שיהא רגיל בלמודו. (מדרש) שאלה מטרונוא את ר' יוסי בן חלפתא הרי הוא כל שבחו של מקום נותן את החכמה לחכמים דכתיב (דניאל ב כא) יהב חכמתא לחכימין לא צריך קרא למימר אלא יהב חכמתא לטפשיין, אמר ליה יש לך קוזמין (תכשיט), א"ל הן, א"ל אם בא אדם לשאול קוזמין שלך את משאלת לו, א"ל אם יהיה אדם חכם אני משאלת לו קוזמין, א"ל קוזמין שלך אי את משאלת אלא לאדם אקנוס (שיכול למלאות כל חפצו ורצונו) חכם והקב"ה יתן החכמה לטפשים. ד"א לא רבים יחכמו מדבר ביעקב, אמר יעקב לא בשביל שאתם רבים תחכמו שאתם עשרה ואני אחד רואה אני ברוח הקודש שיש שבר במצרים, אכן רוח היא באנוש זה יוסף שנאמר (בראשית מב ב) שמעתי כי יש שבר זה שברו של יוסף.

[לג, כג] אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף. (שבת לב ע"א) שנו רבותינו מי שחלה ונטה למות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודים, אדם יוצא לשוק יהא דומה בעיניו כמי שנמסר לסרדיוט, חש בראשו יהא דומה כמי שנמסר בקולר, עלה למטה ונפל יהא דומה כמי שהעלוהו לגדרום לידון אם יש לו פרקליטין גדולים נצול ואם לאו אינו נצול, אלו הם פרקליטין גדולים של אדם תשובה ומעשים טובים, ואפילו תתקצ"ט מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות נצול שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף וגו' מצאתי כופר, ר'

[לא, ט] אם נפתח לבי על אשה. (סוטה י ע"א) א"ר יוחנן כל המזנה על אשתו מזנה תחתיו שנאמר אם נפתח לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי [לא, י] תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין, והיינו דאמרי אינשי איהו בי יוקרי ואיהי בי בוציני.

[לא, כ] ומגז כבשי יתחמם. (חולין קלז ע"א) שנו רבותינו ראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלים ואינו נוהג אלא במרובה, מנא הני מילי א"ר חסדא אחיא גיזה גיזה, כתיב הכא (דברים יח ד) וראשית גז צאנך וכתיב התם ומגז כבשי יתחמם. תנא דבי ר' ישמעאל כבשים שצמרן קשה פטורין מראשית הגז ומגז כבשי יתחמם, וכמה היא מרובה, ב"ש אומרים שתי רחלות שנאמר (ישעיה ז כא) עגלת בקר ושתי צאן, וב"ה אומרים חמש צאן עשויות.

[לא, לח] אם עלי אדמתי תזעק. (מדרש) אמר לו הקב"ה לאיוב כלום יש לך עליה אלא ארבע אמות בשעת מיתתך הא דידך, ר' חייא רבא ור"ש בן חלפתא ר' חייא אמר משל לאחד שמכר טלית באיטליס (חנות), עבר אחד וראה אותה ואמר שלי היא א"ל התעטף בה אם מחזקת היא לך הרי היא שלך ואם לאו אינה שלך, כך אמר הקב"ה לאיוב (ירמיה כג כד) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ואת אמרת אם עלי אדמתי תזעק, ור' שמעון אמר משל לאחד שמכר שפחה באיטליס עבר אחד וראה אותה ואמר שלי היא, א"ל נוזף בה אם נשמעת לך הרי היא שלך, כך אמר הקב"ה ולא כתיב (תהלים קד לב) המביט לארץ ותרעד ואת אמרת אם עלי אדמתי תזעק, באותה שעה אמר איוב רבש"ע לא אמרתי אלא אם לא הוצאתי מעשרותיה כראוי. ויחד תלמיה יבכיון, אם זרעתי אותה בלאים.

[לא, לט] אם כחה אכלתי בלי כסף, זה מעשר שני שנאמר (דברים יד כה) ונתתה בכסף, ונפש בעליה הפחתי, זה מעשר עני, אם לא עשיתי כן. [לא, מ] תחת חטה יצא חוח, תני ר' הושעיא למדתך תורה דרך ארץ שדה שמעלה חוחים יפה לזרעה חטים, שמעלה באושים יפה לזרעה שעורים. עד עכשו איוב מתנבא כמה נבואות והוא אומר תמו דברי איוב, אלא אמר איוב אם לא עשיתי כן יתמו דברי ולא יהיה לי פתחון פה (ברמז קל"ד).

תחת חטה יצא חוח (כתוב בישעיה). [לב, ו] ויען אליהוא בן ברכאל הכוזי וגו'. (עירובין סג ע"א) א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כל המורה הלכה בפני רבו ראוי להכישו נחש

זית רענן

נז מיני קשואים הם אלא שאלו גדולים ואלו קטנים.